

Vefatının 70. Yılında Remzi Oğuz Arık (1899-1954)

Remzi Oğuz Arık on the 70th Anniversary of His Passing

Mustafa KARA*

Özet

Adana'nın Kozan ilçesinde 15 Temmuz 1899 yılında doğan Remzi Oğuz Arık, 55 yıllık yaşamında arkeoloji ve sanat tarihinden kültür çalışmalarına, felsefeden siyasete uzanan geniş bir yelpazede çalışmalar yürütmüş, eserler vermiş bir Türk münevveridir. Kurucusu olduğu Türkiye Köylü Partisi'nin Genel Başkanlığı'nı yürüttüğü esnada Adana'dan Ankara'ya gelirken bindiği uçağın infilak etmesi sonucu 3 Nisan 1954 tarihinde yaşamını yitiren Arık, özellikle yaşamının son dönemlerinde toplumun kültürel anlamda kalkınması yönünde pek çok çalışma yürütmüştür.

Anahtar Kelimeler: Remzi Oğuz Arık, Nureddin Topçu, *Hareket*, *Gurbet*

Abstract

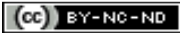
Born in Kozan, Adana on July 15, 1899, Remzi Oğuz Arık was a Turkish intellectual who worked in a wide range of fields from archaeology and art history to cultural studies, philosophy and politics in his 55 years of life. Arık, who died on April 3, 1954 as a result of the explosion of the plane in which he was traveling from Adana to Ankara while he was the chairman of the Peasants' Party of Turkey, which he founded, carried out many works for the cultural development of the society, especially in the last periods of his life.

Keywords: Remzi Oğuz Arık, Nureddin Topçu, *Hareket*, *Gurbet*

* Prof. Dr. E-mail: mkara@uludag.edu.tr

Geliş Tarihi : 11.03.2024
Kabul Tarihi : 26.03.2024
Yayın Tarihi : 31.05.2024

Atıf Bilgisi: Mustafa Kara, "Vefatının 70. Yılında Remzi Oğuz Arık (1899-1954)", *Tasavvuf Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 3, 1 (2024): ss.

 Bu makale uluslararası CC BY-NC-ND 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

Onun ismiyle ilk defa ne zaman karşılaştım? Nureddin Topçu'nun rehberliğinde çıkan *Hareket* dergisinin Nisan 1969 tarihli 40. sayısında yer alan "Remzi Oğuz'u Anarken" başlıklı, dergi adına yayınlanan yazı vesilesi ile karşılaştım. 3 Nisan 1954 günü Adana'dan Ankara'ya gelirken uçağın infilak etmesiyle şehit olan Arık ile ilgili o yazıyı okuyalım. Yazıda Arık ile birlikte yakın ve uzak tarihte yaşayan bazı şahsiyetlerin isimleri de var:

Onbeş sene evvel aramızdan ayrılan Remzi Oğuz Arık, Erzurumlu Hüseyin Avni Ulaş'tan sonra, Anadolu dâvasının kahraman önderi olmuştu. Kendi hüviyetine bürünmüş yabancı çocuklarının kahri ile ömrünü bir fedai hayatı yapan Adana'nın o muztarip dilber bakışlı arslan evlâdı büyük çilesi ile yükseldiği göklerden Anadolu'nun kara bahtına nazire olan süzülüşle sevdiği toprakların üstüne düşerken şüphe yok ki, gök mahlûkları mâtem tuttular. Ancak toprağın üstündekiler bu acıyı çabuk unuttu. Ruhunun yükseltildiği yerlerde onun, bizdeki vefasızlığı affedeceğini hiç ummuyorum. Vaktiyle Anadolu'nun haritasında milli birliği yapan ecdat gibi Osman ve Orhan Gaziler, Yıldırım ve Yavuzlar kadar onun bu vatanda ruh birliğini yapanlarla yaşatanların yanında büyük yeri vardır. Gaza meydanında ölen Murad'ın kanından "Kâbe-i millet"te öldürülen Ali Şükrü'nün kanına kadar onun kalbinde dâva kanını ateşleyen nice ecdat kanları yandı. Anadolu kelimesi onun ağzından her çıkışta bakışlarını mahzun bir haritanın ufuklarına çevrilmiş görüyorduk. Bu dâvanın diğer sahipleri gibi onu da kahreden düşmandan ziyade Anadolu çocuğunun şuarsızlığı ve iradesizliği oldu.

Kutsal dâvaya sonsuz ümitlerle başlamıştı. Otuz sekiz sene önce Paris'teki hazırlıklarında Anadolu'nun çocuklarına uçsuz bucaksız ümitlerle uzanmıştı. Ancak geçen yıllar ona hayal kırıklığı getirdi. Yurdun içteki maskeli düşmanlarına karşı giriştiği çetin savaş onu derinden yaraladı ve yıprattı. Sonra bizzat bu memleket çocuklarından yediği darbeler hassas kalbini şiddetle sarsıyordu. Siyasete ümitlerle ve tazelenen gençlik heyecanlarıyla girdikten sonra, kütlenin duygusuzluğu ve nankörlüğü de işe karışarak onu perişan etti. Bu halkın kendini kurtaracak elleri ne için kestiğini bir türlü anlamıyordu. O zaman ümitli bakışları gölgelendi ve çelikten iradesi, muztarip teslimiyete, vefakârlık tahassürlerine yerini terketti. Sonunda tarihe kazınan işte o gökyüzündeki muhteşem abide meydana geldi. "Anadolu'nun kutsal toprağına nereden gidilir?" diye soranlara o, "Gökten inilir!" diye cevap olan şehadetini bayraklaştırdı. Paris'te iken yazdığı bir mektubunda sanki kendi akıbetine ait büyük sırrı ifşa eden şu satırları acaba ona ilham eden ne idi? "Anadolu çocuğu! Başını Allah'a kaldır! Orada Anadolu'nun haritasını çizilmiş bulacaksın. Bu haritaya can vereceklerin içinde sen de bulunduğunu düşünerek sevinmelisin."

Remzi Oğuz Arık'ın açtığı kurtuluş savaşı sona ermedi. Onun omuzlarında taşıdığı bayrak şimdi çorak bir vadide dinlenmektedir. Yeni yürüyüşlere geçecek kahraman, belki henüz hareket anını bekliyor. Bugünkü düşman, Kılıç Aslan'ı karşılayan haçlılardan daha çok hoyrat, Hüdavendigâr'ı hançerleyen ellerden daha kahpedir. Yeryüzü, biri hakkın öbürü zayıfların ve mazlumların düşmanı olan iki gaddar kuvvetin pençesinde sıkıldıkça Anadolu'ya, kendine yeterli bir hayat yolu aramaktan başka kurtuluş yolu yoktur. Ruhçu ve sosyalist Anadolu milliyetçiliğinin müjdecilerinden Remzi Oğuz'un ruhunu selâmlarken Akdeniz kıyılarından Erzurum yaylasına kadar buram buram onun ruhu kokan bir havayı tenefüs ediyoruz."¹

¹ Yıllar sonra öğrendim ki bu metni kaleme alan da Nureddin Topçu idi.

Topçu'nun üslubunu tanıyanlar bu metnin ona ait olduğunu hemen farkedebilirler. Ama benim o gün itibarıyla bunu farketmediğimi hatırlamıyorum.

İlim, fikir, sanat ve siyaset dünyamızın önemli şahsiyetlerinden biri olan Remzi Oğuz Arık'ın, H. Emin Sezer'in satırlarıyla 1899'da başlayan hayatının bazı safhalarını takip edelim:

Adana'nın Kozan ilçesine bağlı Kabaktepe köyünde doğdu. Babası, Feke Sandık emini Mehmed Ferid Bey'dir. İlk öğrenimine Kozan'da mahalle mektebinde başladı. On yaşında iken Selânik'e ablasının yanına gitti ve eğitimini orada Yâdigâr-ı Terakkî Mektebi'nde sürdürdü; bir süre de İşkodra'da bulunan ağabeyinin yanında kaldı. Balkan Savaşı'ndan sonra 1913'te İstanbul'a gelerek Mercan İdâdîsi'ne kaydoldu ve bu arada ailesini geçindirebilmek için bakkallık yaptı. Daha sonra parasız yatılı olarak İzmir Sultânîsi'nde tahsilini sürdüren R. Oğuz, tekrar İstanbul'a dönerek İstanbul Muallim Mektebi'nden mezun oldu.

I. Dünya Savaşı'na gönüllü ihtiyat zâbiti olarak katıldı ve yaralandı. Savaşın sonu İstanbul'da Dârüleytam'da öğretmenlik, Adana'da Zafer-i Millî Numûne Mektebi'nde müdürlük, Galatasaray Lisesi'nde de Türkçe öğretmenliği yaptı. İstanbul'da bulunduğu sırada Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nü bitirdi. 1926'da arkeoloji ve sanat tarihi konularında ihtisas yapmak üzere Fransa'ya gönderildi. 1931'de Türkiye'ye döndüğünde İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde arkeoloji uzman yardımcılığı görevine getirildi ve aynı yıl Yalova'da ilk arkeoloji kazısını yaptı. 1932'de Alişar kazısında devlet komiseri olarak bulundu. 1933'te Maarif Vekâleti arkeologu sıfatıyla Ankara'da görevlendirildi. Karalar kazısı ile Galatlar'ın antik bir şehrinin ortaya çıkardığı ve II. Dieotauros'un kitâbesini dünyaya tanıttı. İlk yazılarını da yayımlamaya başladığı bu dönemde Gazi Terbiye Enstitüsü tarih öğretmenliğine tayin edildi. 1933 yılında Karalar ile sistemli kazı yöneticiliğine başladı. 1941 yılına kadar, Anadolu arkeolojisi ve sanat tarihinde önemli yerleri olan Göllüdağ, Alacahöyük, Çankırıkapı, Karaoğlan, Hacılar, Alâeddin tepesi ve Bitik kazılarını yaptı ve bu arada bir süre, Troia'da yürütülmekte olan Amerikan kazılarına devlet komiseri olarak katıldı. 1941'de Amik ovasında bazı kazı çalışmalarında bulundu.

Manisa Müzesi'nin de kurucusu olan Remzi Oğuz, 1939'da Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi arkeoloji profesörlüğüne, 1945'te de Ankara Arkeoloji ve Etnografya Müzesi müdürlüğüne tayin edildi. Bu arada hızlı bir yayın faaliyetine girerek *Çığır* ve *Millet* dergilerinde kültüre dayalı milliyetçilik konularında yazılar yazdı. 1949'da Ankara İlahiyat Fakültesi İslâm sanatları tarihi profesörlüğüne getirildi ise de 1950'de bu görevden ayrılarak politikaya atıldı ve Demokrat Parti'den Seyhan milletvekili seçildi. 1952'de partisinden istifa ederek Türkiye Köylü Partisi'ni kurdu. Bu partinin genel başkanlığını yaptığı sırada, Adana'dan Ankara'ya gelirken bindiği uçağın havada infilâkı sonucu vefat etti (3 Nisan 1954). Kabri Ankara'da Asrî Mezarlık'taki şehitliktedir.”²

Fakülte Hocası

² H. Emin Sezer, “Remzi Oğuz Arık”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 1976, III: 357-358.

Yetmiş beş yıl önce 1949 yılında açılan Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nin birinci sınıfında okutulan dersler arasında, *İslâm Sanatı Tarihi* isimli ders, Remzi Oğuz Arık tarafından yürütülüyordu. Aynı dönemde *Arapça ve Farsça* Necati Lugal, *Sosyoloji* Mehmet Karasan, *Mantık ve İlimler Felsefesi* Hamdi Ragıp Atademir, *İslâm Dini ve Mezhepleri* Yusuf Ziya Yörükkan ve *Mukayeseli Dinler Tarihi* Hilmi Ömer Budda tarafından veriliyordu.

Bununla birlikte Arık'ın 1950 seçimlerinde Demokrat Parti'den Seyhan milletvekili seçilmesi, bu eğitim hizmetinden ayrılmasını gerekli kılmıştır.³

Yayınlar

1931 yılında Fransa'dan yurda dönmesiyle başlayan yazı hayatı son nefesine kadar devam etmiştir. Bazı dergilerin ilk sayılarında yer alan yazıları, o dergi ile daha yakın bir ilişkisinin olduğunu göstermektedir. İşte onlardan birkaç tanesi:

1. *Millet*⁴
2. *İleri Yurt*
3. *Hareket*
4. *Bizim Türkiye*
5. *Gurbet*

Bu dergilerden en hazin hatırayı saklayan ise *Gurbet*'dir. Çünkü bu derginin birinci sayısı matbaa safhasında iken o acı haber gelmişti. Derginin ilk sayısında yer alan “Gurbet” başlıklı yazı için şöyle bir not düşülmüştü:

Rahmetli, bu yazıyı Gurbet'in ilk sayısı için sabah ezanı vakti yazmıştı. Sevinç içinde Nisan sayımızı hazırlayıp matbaaya vermiştik. Kaderin bize onu bir kenara bıraktırap onulmaz bir acı ile böyle bir ilk sayı hazırlatacağı aklımıza gelir miydi? Evet, onu yine ilk sayımızın başına koyuyoruz. Ama artık başmakale olarak değil, daima sadık kalacağımız bir vasiyetname olarak...

İşte o yazı:

GURBET

³ Değişik vesilelerle TBMM'de yaptığı konuşmalar için bkz. Remzi Oğuz Arık, *Siyasi Yazılar Konuşmalar ve Türkiye Köylü Partisi*, haz. E. Erverdi-İhsan Kara, (İstanbul: Dergah Yayınları, 2017).

⁴ Derginin sahibi Prof. Dr. Hüseyin Avni Göktürk, Umumi Neşriyat Müdürü Remzi Oğuz Arık, (Ankara, 1942).

Gurbet, galiba bizim Orta Asya'dan gelirken edindiğimiz, henüz dindiremediğimiz bir sızıdır. Anadolu'ya gelirken arkada ne kadar çok medeniyet, devlet, yurt, hâtır, sevinç ve eziyet bıraktık! Kâh tabiat âfetlerinin, kâh aç gözlü komşuların, kâh her ikisinin silip süpürdüğü yurtlarımızın hayali gözlerimizde asılı kaldı. “Gözü açık gitti” sözü, Anadolu'da galiba bunun için gurbet kadar acı ve yerlidir. Göçebelikten, yerleşmiş milletler haline geçtiğimiz; çadırlarımızdan saraylara; tabiatın her yerde hâzır, her yerde görünen kuvvetlerine tapmaktan büyük mabedlere geçerken de hep gurbetteydik.

Fakat şu altı yüz yıldır yerleşmiş İmparatorluğumuzu yedi iklim dört bucağa tanıttığımız son ve ebedî yurdumuzda olsun, gurbetimiz bitmeliydi. Halife Kaa'im-bi-Emrillâh'ı hapisten çıkarıp din büyüğü yerine geçiren Tuğrul Bey, artık Yakındoğu'da gurbeti unutmalıydı. Malazgirt'in kıyamet gününü yaratan mübarek Alpaslan için gurbet kalmamalıydı. Nizamiye kolejini kuran Melikşah artık gurbette sayılmamalıydı. Anadolu'yu sanatın, bilginin, emniyetin bir bahçesi seviyesine yükselten geniş görüşlü Selçuk beyleriyle bir gurbet faslı kapanmalıydı. Hele dünya nizamını altı yüz yıl tesirleri altında bırakan, her bakımdan medenî ve büyük İmparatorluğumuz için, hanları, sarayları, çeşmeleri, köprüleri ve Süleymaniyeleriyle bu topraklara Tanrı'nın sapladığı bir anıt olan yeni milletimiz için gurbet, folklorumuzda bile kalmamalıydı.

Ne gezer! Hükümdarlarımız, beylerimiz, hanedanlarımız, yurtlarımızda daha derin, daha köklü yerleştikçe, bizim gurbetimiz artmışa benziyor. Neyi arıyor ve özlüyoruz böyle Yarabbi?

Dostlarımız! Ne yollar, ne kervansaraylar, ne Alanya limanı ve tersânesi, ne ticaret ve refahın kesilmez dizisi gibi dört bucağa uzanan hanlar, ne saraylar, ne de kaynaşan iktisat dünyasını bir yana bırakalım, unutilan Türk benliğinin yerini tutamaz. Bütün bu saydıklarım, insan içindir, bizim insanımız için! Halbuki yitirdiğimiz işte o idi. Türk halkı, kendisini o eski kozmopolitlikler içinde kaybetmiştir.

Ne Bizans'a karşı kendini savunmaya çalışan geniş görüşlü Selçuklular; ne bütün bir cihana tesiri unutulamayan Osmanlılar zamanında bu Türk halkı hatırlanmıştı. Halk şairinin, saz şairinin, sipahinin, bazen Celâli'nin, bazen Simavnalı Bedreddin'in, bazen Bektâşi babasının, bazen Mevlevî dervişinin, bazen bilinmeyen sanatkârların, bazen esnafların feryadında, isyanında, sezişinde, nefesinde, neyinde, işinde belirmeye çabalayan bizim halkımız, boğulmuş kalmıştı. Hele son üç yüz yıldır ters dönen bahtımız, sürülüp çıkarıldığımız diyarlar, yurtlar... Oralara gömülen şehitlerde açık giden gözler, bizlerde ise sürekli gurbet acısı bıraktı.

Bu cemiyet depremlerinden, bu iç yıkılışlarından yeni bir Türk dünyası doğmak, “yiğit, düştüğü yerden kalkmak” üzeredir. En az dokuz yüz yıldır süren gurbet, umalım ki, bu yeni doğumla artık bitsin. Kendini bulan Türk nesilleri gurbetin acısını bir yana atsin ve şu yeni dünyanın kendisine, kendisinin karakterine, yiğitliğine, efendiliğine açılan kollarına atılsın. Artık özlemler, ahlârlar, vahlar, duraklamalar bir yana gitsin. Yeni nesillerimiz, denemelerin kazandırdığı güvenle, kendisi olmadan eksik kalan medeniyet cihazının içinde yerini alsın.

Ne kin, ne kıskanma, ne boş özlemler istemiyoruz, dostlarımız. Büyük serbest ufuklarda inan(c)ın, güvenin, sevginin ışığı parlıyor. Bu sizin içindir. Hep birlikte oraya! Haydi!

Bu hüznü dolu “mersiye sayısı” nda kendisiyle ilgili duygu ve düşüncelerini ifade edenler arasında farklı mesleklerden otuz kadar dost isim bulunmaktadır. Bu isimlerden bazıları: Tahsin Tekeli, Cezmi Türk, Ethem Menemencioğlu, İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, Hıfzı Oğuz Bekata,

Atsız, Lutfullah Erdem, İsmail Hakkı Yılanlıoğlu, Şemseddin Günaltay, Hikmet Bayur, Necati Akder, Şahap Nazmi Coşkunlar, Hamdi Ragıp Atademir, Fikret Arık, Bedii Ziya Egemen, Ali Çankaya Mücellitoğlu, Abdülhadi Toplu, Naşit Kızılay, M. Zeki Sofuoğlu, Oğuz Bülent Nayman, Behçet Kemal Çağlar, Osman Attila, Ali Uygur, Sadık Çavuş, Erhan Löker, Mahmut Aydın Elbeyioğlu, Haluk Karamağralı, Necmeddin Sefercioğlu.⁵

Dergi Yazıları

Arık'ın *Türk Yurdu* dergisinin Temmuz 1929 tarihli nüshasında yayınlanan ilk yazısı De Tizac'dan bir tercüme olup “Bir Turan Sanatı Var Mıdır? Medeniyetler Üzerinde Arkeoloji Tetkikleri” başlığını taşımaktadır. Arık aynı zamanda şu dergilerde de zaman içinde yazıları yayınlanmıştır: *Zafer, Toprak, Türk Sözü, Köylü Sesi, Çığır, Dönüm, Kalem, Özleyiş, Hisar, Şafak, Mefküre, Türk Dili, Komünizmle Mücadele, Türk Tarih Arkeologya ve Etnoğrafya, Ülkü, Ar, DTCF Yıllık Çalışmalar, Türkeli, Şadırvan*.

Hareket'te yayınlanan yazıları ise şu başlıkları taşımaktadır: “Çağımız”, “Tarih Görüşü”, “İstanbul'un Fethinin 500. Yıldönümünde Yeni Çağlardaki Rolümüzü Belirtmeliyiz”, “Bahtiyar İdealist”, “Mü'min Akif”, “Türk Medeniyeti ve Sanat Tarihi”.

Daha sonraki yıllarda *Hareket* dergisinde onunla ilgili olarak yayınlanacak yazılar ve yazarları şöyledir: Nuri Karahöyükü, “Remzi Oğuz Arık'tan Hatıralar”; Mehmet Sılay, “Köy ve Remzi Oğuz Arık”; Tamer Şuer, “Remzi Oğuz Arık”.

Söz konusu yazılar ve TBMM konuşmalarının hepsi, Ezel Erverdi ve M. İhsan Kara tarafından bir araya getirilerek üç cilt halinde yeniden basılmıştır:

1. *Coğrafyadan Vatana Fikrî Yazılar*, İstanbul: Dergah Yayınları, 2017.
2. *Türk Sanatı ve Arkeolojisi Yazıları*, İstanbul: Dergah Yayınları, 2017.
3. *Siyasî Yazılar Konuşmalar ve Türkiye Köylü Partisi*, İstanbul: Dergah Yayınları, 2017.⁶

⁵ Sefercioğlu, 1969 yılında *Remzi Oğuz Arık Bibliyografyası* isimli eserini 1989 yılında yayınlıyacaktır.. bkz. Necmettin Sefercioğlu, *Remzi Oğuz Arık Bibliyografyası: Yayınları ve Hakkında Yazılanlar*, (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1969).

⁶ N. Ziya Bakırcıoğlu'nun *Remzi Oğuz Arık'ın Fikir Dünyası* isimli eseri de Dergâh Yayınları arasında çıkmıştır. bkz. N. Ziya Bakırcıoğlu, *Remzi Oğuz Arık'ın Fikir Dünyası*, (İstanbul: Dergah Yayınları, 2000).

Vefatından sonra Remzi Oğuz Arık'ın Eserlerini Yayma ve Anıtını Yaptırma Derneği kurulmuş ve başkanlığına Şevket Raşit Hatiboğlu seçilmiştir. Dernek, Arık'ın şu iki eserini, Hatipoğlu'nun takdim yazılarıyla yayınlamıştır:

1. *Coğrafyadan Vatana*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1956.

2. *İdeal ve İdeoloji*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1958.

Topçu ve Arık

Nureddin Topçu, yakın dostunun vefatından on gün sonra tertiplenen toplantıda uzun bir konuşma yapmıştır. “Millet Mistiği” başlığını taşıyan o konuşma dünümüzü bugünümüzü, yaşlımızı gencimizi, yakın uzak kültür tarihimizi ilgilendiren çok farklı mesajları ihtiva eden adeta bir feryattır. Şimdi birlikte bu yazının bazı bölümlerini okuyalım:

Millet Mistiği

Remzi Oğuz, bir uçak belâsında öldü.

Bu muazzam ezânı dinleyin: Remzi Oğuz öldü!

Onun vücudu gökten yere düşerken ruhu göklere yükseldi. Bunu, gören gözler gördü, mesafe kaydına esir olmayan gözler...

Ve onun ölümüyle aramızda bir büyük varlık, büyük bir kudret eksildi. Dünyamızdan bir büyük parça koptu.

Kimdi bu adam?

Remzi Oğuz büyük adamdı. “Büyük adam” denince tarih kitaplarına doldurulan veya vitrinlerle duvarlara asılan resimlerin sahiplerini ve büyük maceraperestleri, beşeriyeti ismiyle korkutmuş saldıran otoriteri düşünenler, bu sözümü kabul etmiyecekler. İçinizde, “biz onu tanımıyoruz” diyecekler belki de çoktur. Ve bu realite onu iki defa şehid yapan bir hâdisedir.

Remzi, ruh dünyamızın büyüklerindendi. Kurtaracağı zümre ile mücadelesini bitirmeden, henüz hakkiyle anlaşılamadan öldü.

...

Remzi'yi en yakından tanıyanlardan biri sıfatıyla onun mürşid, veli şahsiyetini size tanıtmayı borç bildim. Onun, ruhunu kurtarmak istediği gençlik huzurunda kendimi mes'ul sayıyorum. Eğer ben ve benim gibiler bunu yapmazsa, bizi itham ediniz! Sizin de vazifeniz, ruhlarımızın selâmet yollarını, uyanış ufuklarımızı, ölümü bahane ederek tıkayanlara, ihmalin ihanet olduğu bu noktada isyan etmektir. Evet ben vazife yapacağım: Şu bedbaht şehir halkı, altı yaşında okula başlayan sabisinden tutun da, fabrikalarda çalışan bütün amelesine kadar, kabile kabile, hakikat temasına gider gibi, buz revüsüne sevk edilirken Remzi Oğuz'un gökyüzünde sessizce kurban olduğu bu meşum devirde size bir dünya risaleti anlatacağım. Maddeye ve zevke çevrilmiş tecessüsünüzü bir kahramanın, bir mukaddes şehidin ruhuna çekmeğe çalışacağım. Sen Pol, bir olan Allah'ı tanıtmak vazifesiyle görevlenip Atina'ya giderek şehrin etrafını dolaşıktan sonra, Areopaj meydanında topladığı halka şöyle demişti: “Atinalılar, mabutlarınızı gördüm.

Hiçbiri gerçek değil. Yalnız şehrin dışında meçhûl ilâhın barındığı bir karanlık kuyunuz var. İşte gerçek ilâhınız yalnız odur: Ben o meçhûl ilâhı size malûm kılmaya geldim!” Her büyük adamın ölümüyle arz üzerinde gerçek hayatı başlar, sanki beden toprağa girince, ruhlara akacak feyiz arza fışkırır. Şimdi Remzi’nin hayatı başlıyor. Ona hep birlikte uzanacağız. O muazzam hayatın, ruhlarımıza hayat getirecek olan cihâdını şimdi size anlatacağım.

O kimdi? Neyi kurtarmak istiyordu ve ne yaptı?

Remzi Oğuz’u tam otuz yedi sene evvel Paris’te tanıdım. Bir asırdan beri Garbın medeniyetini benimsemek ihtirasıyla evvelleri çoğu Fransa’ya olmak üzere Avrupa’nın medeniyet ve aydınlık merkezlerine tahsil için gönderilen gençlerimiz, gittikleri yerlerde önce gerilik ve şaşkınlıkla bunalıyorlar, buralara alıştıktan sonra ise, sanki bu hayatın mükâfatı imiş gibi eğlence ve sefahat âlemlerinde karar kılıyorlardı. Her nesil böyle oldu. Namık Kemal ve arkadaşlarından maada bütün nesiller, bir şaşkınlıkla başlayıp sefahatin, lüksün ve zevkin benimsenmesiyle tahsil plânlarını tamamladılar ve ellerindeki pekçoğu yarım ve derecesi bakımından değersiz diplomalarını kalkan gibi kullanarak memleket sınırlarından içeri girdiler. Onunla büyük mevkiller, mansıplar, maaşlar satın aldılar. Diyebilirim ki Remzi Oğuz’a kadar Avrupa’ya pek çok Türk gençleri gönderildi, lâkin bir Türk gençliği gönderilememiştir. Bölük bölük Avrupa’dan vatana dönenler azar azar burada Paris’i ve onun sefahatini tesis ettiler.

Tanzimatçılarla Meşrutiyetçiler ise Garbın değerlerini bize getirdiler, Paris’in irfanından bir parça getirdiler. Lâkin bu irfanın da bizim varlığımıza maya olamayışı, işleyen zekâları mütemadiyen düşündürüyordu: “Garbdan makine, manikür, kıyafet ne varsa getirdik; hattâ ilmî eserleri de naklettik. Yine de kurtuluş alâmetleri yok! Neydi bunun sebebi?” Otuz yedi sene evvel, Remzi Oğuz denen hârikulâde erkân-ı harbi Paris’te tanışışımı bu muamma bende çözüldü: Biz o zamana kadar Paris’i Anadolu’ya getirmişiz. İstilâ bizi sakatlamış. Remzi Oğuz Anadolu’yu Paris’e götürmüştü. Tıpkı Kudüs’ten çıkan Sen Pol’le Sen Piyer, biri ruh-u İsa’yı Atina’ya, öbürü Roma’ya nasıl götürdüyse, Remzi Oğuz da Anadolu’yu Paris’e öyle götürmüştü. O bir havarî idi.

Remzi Oğuz’u ilk tanışışımında, onu bir havari olarak gördüm. Şarktaki facianın aşkını Garbın varoşlarına ulaştıran ilk Hıristiyan doktorları gibi, Anadolu’nun güneşi olan bu muazzam insan da Paris’te Anadolu’nun bir remzi, sembolü olmuştu. Evvelâ Garba gidişin şaşkınlığıyla yüklü olan ve Paris’in şiddetle sarsıcı hayat dalgası altında nefesi kesilen Türk gençlerinin yanına koşuyor, hepsine yardım elini uzatıyor, sevgi dolu kalbini açıyor ve daha ilk anda ona bir mücahit olacağını müjdeliyordu. Onu anlamayanlar, kendi insanlıklarını küçük görenler ona bir hulyaperest gözüyle bakıyorlardı.

İnsan, yâni Allah’a en yakın varlık olduğumuzu, eşref-i mahlûkat olduğumuzu, ilk mürebbi ve ilk mürşit gibi hepimize müjdeleyen odur. Burada hatalı yetişmenin neticesi olarak, sadece kendimize düşen küçük vazifemizi yapabileceğimize aklımız eriyordu. Her birimiz bir cihad ordusunun fedâileri olacağımızı kabul edemiyorduk. O, hepimizi, hepimizin kalbini şiddetle sarstı. “Uyan be Anadolu çocuğu!” diyordu. “Sen kendini kurtarmazsan seni kim kurtarabilir?..”

Avrupa’nın hayatî merkezlerine kalbinde nefsine güvensizlik, ciğerlerinde yorgunluk, benzinde uçuklukla giden, zorbalıklara tahammül etmeye, kuvvetliden korkmaya alıştırılmış, sinmiş ve bu yüzden kurnazlığı ideal sanmış Anadolu çocukları Remzi’ye dönüp “Biz mi memleket ve medeniyet kurtaracağız? Biz mi tarih kurtaracağız?” diyerek küçüle küçüle sordukları zaman o iman âbidesi şahlanıyordu: “Elbette sen kurtaracaksın!.. Değilse niye geldin? Avrupa’da ne arıyorsun? Diploma mı götüreceksin? Seni gönderen Anadolu’ya karşı bezirgânlık mı yapacaksın?..”

Anadolu çocuğunun tarihin acı darbeleriyle bodurlaşmış, kanburlaşmış ızanına uyandırıcı bir şamar gibi inen ihtarları hepimizi kendimize getirdi. Hepimizin kalbinde onun vicdanından serpilmiş kıvılcımlar vardır. Eğer bu kıvılcımlar bir kısmının kalbinde körleşmiş bulunuyorsa o kabahat Remzi'nin değil, kalbinde Remzi'yi kaybeden küçüklerindir.

Onu tanıyanlar, onun temasına kavuşmuş olanlar, kimler olursa olsun, dikkat ve insaf ile kendilerine dönünce mutlaka orada Remzi'den bir cevher bulacaklardır. Vicdanımızda barınıp onu bizden gizleyen düşmanlarla pervasızca savaştığı anlarda bu ızdıraplı ameliyata dayanamayanların bazen ona karşı, diklenip: “Yahu sen bizim çalışmamıza, disiplinimize, fikirlerimize ne karışıyorsun? Bu salahiyeti kimden aldın? Bizim burada talebe müfettişimiz var!” meâlinde çık[ış]tığı olurdu. Bu tarzda mukabeleyi, Remzi'nin tereddütleri, hayretleri gideren ve sanki her şüpheyi çözmeğe hazır duran bütün akıl cihazı bir hüviyet, bir bayrak gibi karşılıyordu: “Ne söylüyorsun?” derdi. “Ben bu vazifemi vicdanımdan ve onun sahibi olan Anadolu'dan aldım. Bundan büyük salâhiyet menbai olur mu?”

Sonra gözleri sanki altı yüz yıllık acı ile gülümser, mahzun bir tatlılıkla, onun köylü tarafını ifşa eden iç çekmenin hemen takip ettiği dertli bir tebessümle muhatabına doğrulur, “Bana bak”, derdi, “vazifenin kaynağı vicdandır. Sen müfettişine hesap verirsin. O başka mesele. Senin o vereceğin hesap kazma kürek işlerine ait olacaktır. (Diploma alma hususundaki gayretlere kazma kürek işi derdi.) Ben senin vicdanını ve onun iskeletini kuran hareketlerini hattâ hislerini kontrol etmeğe mecburum... Kendimize dikkat etmezsek çökeriz. Elimizde kalan pek az şey. İçerisine düştüğün bu dünya ile kendimizi karşılaştıralım. Senin henüz nefsine güvenin yok.. Halbuki dünya ile boy ölçüşmeye mecburuz. Anlıyor musun alâkamin sırrını? Dünya ile boy ölçüşmeye mecburuz. İster istemez bu medeniyete karışacağız. Hem de kendimizin kalarak. Kendimizi kaybettik mi müstemleke oluruz.”

Remzi Paris'te bulunduğu müddetçe, oraya giden Türk çocukları, orada şaşkın ve garip değildiler, sahipsiz değildiler. Orada Anadolu'nun dâvasını, aşkını buluyorlar ve belki gençlik demlerinin memleket toprağına gömdüğü katı aşklarını bu sayede unutuyorlardı. Remzi onlara gerçekten müfettiş, mürşit, veli idi..

Meşrutiyetçilerin önce makarrı olan Paris, sonra onlara Selânik'ten kalkıp İstanbul'a giren bir hareket ordusu hazırlatmıştı. Remzi'nin çalışması böyle bir ordunun barutunu kazandıracak küçüklükte değildi. O, ruhları harekete geçiriyordu. Dâvasından bahsederken sık sık kullandığı “seferberlik” tabiri, ruhlar âleminin, ilim ve hakikat dünyasının zaferi için hazırlıktı.

Garbın taklidi ile Avrupalılaşma tezini nefret ve istikrahla reddeden, yine anavatan dışında Turan'da maceralar arama gafletinden, böyle bir uykudan ancak kabiliyetli iz'anları uyandıran bu adamın bir din gibi bağlandığı ideal, mistik bir cezbe içinde kendini teslim ettiği büyük aşk ne idi?

Onu teker teker herbirine telkin ettiği Avrupa'daki tahsil gençliğimizi, Almanya'ya ve İtalya'ya kadar uzatmak şartıyla, 1930 yılında Paris'e davet etti. Paris'te Türk talebe cemiyetini kurdu. Yorulmak, dinlenmek bilmeyen gayretlerinin eseri olan bu cemiyetin ilk açılış toplantısına her taraftan iki yüz kadar Türk genci gelmişti.

O gün, hem de vücudu ateşler içinde olduğu halde, dâvayı izah için tam iki saat konuştu. Vücudu ve ruhu birlikte yanıyordu.

“Şimdi kurduğumuz cemiyetin gayesine geliyorum. Burada frenlerimizi elde tutarak ve Anadolu'dan bir cephe hâlinde durarak, her an birbirimize hesap veren adımlarla davâya doğru gitmeliyiz. Ne aldık? Ne götüreceğiz? Bilelim, başbaşa düşünelim. Kader her

şeyden önce bir muayyeniyettir; onun tesadüfle pazarlığı olamaz. Bugünden itibaren, Anadolu'ya olduğu gibi, topluluğunuz, hep birbirinize söz vermiş durumdasınız. Hürriyetin kayıtsızlıkla, avarelikle alâkası yoktur. Her şeyden önce o, mes'ul olmasını bilmektir. Vatandan uzak ufuklarda mesuliyetimiz pek ağır, çok yüklüdür. Burada teker teker ismiyle anılan Türk genci yok, Anadolu'nun ismiyle anılan Türk gençliği vardır.” Bu nutuk uzun ve ateşli idi. O gün anladık ki Garp şehirlerinde bir asırdan beri tahsil avcılığına gönderilip oralarda yapayalnız talihine terkedilen Türk gençliğinin ilk defa sahibi vardır, mürşidi vardır. Bu başsız ordunun da bir başı vardır.

Paris'in sis, ışık ve toz hâlinde çiseleyen yağmurlar yüklü hulya geceleri, hayat geceleri... Kütüphanelerden veya barlardan çıkarak şehrin kenarlarındaki evlerine dönen ve istirahat koştan Türk çocukları, Lüksemburg Bahçesi'nin yukarıdaki sanat enstitüsünün etrafına saçtığı aydınlıkların çevresinden geçerken birisi, gözleri ateş ve asabiyet, teneffüsü şiddet ve mücadele, adımları irade ve karar yüklü birisi yakalarından tutar, sarsar, onların uyku ile mahmurlaşmış gözlerini açar:

“Söyle”, der, “söyle!” “Bugün Anadolu için ne düşündün?” Sanki hasta, ilaç istiyor; sanki aç, yiyecek dileniyor; sanki mahkum yalvarıyor: “Anadolu için bugün ne düşündün, Türk çocuğu?”

Bu adamdan kurtulmak kabil mi? Kurtulmadık! Ona teslim olduk. Neslimin bedbaht çocukları! Siz onu yakından tanımadınız. İtiraf ediyorum: Bu adam uykularımıza nüfuz etti. Şuurumuzun altındaki mahrem mıntıkalara girdi; bu adam şahsiyetlerimizi yoğurdu. Eski imparatorluk bakiyesinin kaderine razı, rahatına minnettar, nefesine itimatsız ve korkak çocukları, Remzi'nin nebi şahsiyetinde Alp Arslanları, Fatihleri buldular. Kim derdi ki onun alnında Yıldırımın, Ali Şükrülerin kementle takip edilen talihi yazılıdır? Yıldırım Hanın mertliği, Anadolu ovasında kementle yenilmişti. Büyük davâ şehidi Ali Şükrü de kahpe bir iradenin kemendine teslim edildi. Elbette Remzi'yi de yeryüzünde yenmek imkânsızdı.

Hiç kimse bu kadar geniş mücadelenin sahibi olmamıştır. Türk gencinin yaşayışından, tahsil projelerinden, inancından ve ahlâkından tutun da insanlığın Anadolu'ya karşı alabileceği cephenin tasarrufuna ve Anadolu'nun insanlık huzurunda açık bir insanlık cephesi hâlinde cihana hesap vereceği düşüncesine kadar bütün meseleleri onun kafası içinde yaşıyordu. Ve bütün bu davâların sahibi o, mesulü o, müdafii o, şehidi de o olacaktı. Her zaman “Çocuklar, biz yatakta değil, darağacında ölmesini bileceğiz.” derdi. Huzuru bu sahada bir sevgiye ulaşmaktı; saadeti yine bu davâda bir ümidi avlamaktı. Hassas zekâsının kıvılcımlarıyla bilenmiş mizacı nüktelerle yüklü idi. Alayla eğlenir gibi şakalaşır, gülüşle eğlenir gibi gülerdi. Disiplinsizlikten, kadercilikten müteneffir, laubaliliğe, kalenderliğe düşmandı. Asla anlayamadığı iki şey vardı: Küçüklük ve kibir. Küçüklük zillet demektir. Millet olduğunu bilen bir neslin insanı küçük olamaz. Bunca ızdıraptan, bunca mesuliyetlerden nasıl sıyrılabilirsiniz? Bizde onlar büyüktür, sevgi büyüktür. Aşkın küçüklüğünü söyleyen varsa ancak o varlık büyüklüğünü bilmiyor, demektir. İnsan mahlûkatın ulusudur. Sonra melekler gibi masumlaşan bakışını üzerimizden sıyrarak daha yükseklerde dolaştırır: “Ah Muhammed, ah Muhammed, neler getirmiş!” diye içinin İslâm'a hayranlık mıntıklarına dalar.

Onun bütün ömrünce nefesine ait bir meta olarak asla benimseyemediği ikinci nesne ise kibirdi. Esasen onu yıkan bazı dostlarının kibri oldu diyebilirim. O her hâlinde, her hücumunda, hattâ her haksız asabiyetinde bile sadece dosttu, sadece insandı. Allah onu insanlık kalıbından çıkarmamak üzere yaratmış. Onda meleklikle romantizm, hulya ile şiddet sınırsız birleşmişti. Ve bu müstesna terkip, Niçe'nin Apolon'la Baküs'ü birleştiren

dehasının ortaya koyduğu Şarklı bir örnekti. Onun ruh yapısında medeniyet ve rönesans âşığı bir Fatih'in kuvvet ve iradenin aşkıyla birleştiğini görüyorduk.

Zıt kutupların tezat teşkil eden tehlikelerinden kurtarıcı zekâsı, neslinde şu iki uçurumu fark ediyordu: Ya kendimizin olmayan sahte idealler neslin taşkın ruhlarını hoyratlaştırıyor, kâinat karşısında izansız, kör ve iddiacı bir hale koyuyor; veya hiçliğimize inanmış ise bazılarında aşağılık duygusu doğuruyor, uşak ruhunu benimsetiyor, müstemleke çocuğu hâline getiriyor.

Önce Remzi ruhu yiyip bitirecek olan bu aşağılık duygusundan ürküyordu. Anadolu'nun boynu bükük çocuklarına cesaret, irade vermek, en az bir Garplı kadar kendilerine güvenebileceklerini onlara anlatmak için, bu üstün hikmetin telkini uğrunda Paris'te çok çalıştı. 1931'de vatana dönerken Garpta, memleketin yakın inkılâbını hazırlamak üzere tahsile bıraktığı gençliğe şöyle diyordu: “Anadolu çocuğu, başını Allah'a kaldır! Orada Anadolu'nun haritasını çizilmiş bulacaksın. Kendini o haritaya can vereceklerin başında bilmelisin.”

Lâkin vatana dönünce antitezle karşılaştı. Her çeşit kuvvet cephesinden, her şuarsuzluktan dâvasına karşı gelen taşkınlık, onu şiddetle sarstı. “Ne olursa olsun, tek başıma bile bu bayrağı sonuna kadar omuzlarımda taşıyacağım” diyordu. Demagojinin her gün biraz daha tükettiği millet enerjisini ideali istikametinde kullanmak için, bir nefer, bir amele gibi çalışmaya karar verdi. İlk mesleği olan arkeoloji sahasında Orta Anadolu'nun toprağıyla senelerce süren çetin bir didişme planını kabul etti. Alishar kazılarının Amerikalılara mal olan şerefının hakikî yaratıcısı oldu. Alacahöyük'te Orta Anadolu'nun bağrından tarihin gömdüğü saltanatları keşfetti. Karalar ve daha sonraki kazılardan sonra bir müddet kazma küreği köylünün kulübesine emanet bırakarak tedrisatına başladı.

Nihayet son yıllarında siyaset kılıcını kuşandı. Bu sahada karşılaştığı engeller müthişti. Asıl şimdi insanın tehlikeli tarafıyla karşı karşıya geldi. Unutmamak lazımdı ki, nasırlı vicdanlar hamlesinin karşısına çıkan Remzi, bir kalb adamıydı, her zaman kalbiyle yaşamıştı. Ve her varlığı fethedebilen kalbinin kırılmaya tahammülü yoktu. Halbuki o çok kırıldı, lâkin azmini kırmadı. Kalbe karşı gelmesini bilen ve burnundan ötesini görmeyen taşkınlık Remzi'yi gerçekten bir ateş gibi muhasara etti. O, kelimenin asıl mânâsıyla siyaset yapamazdı. Zira mizacında Niçe'ninki kadar haşin ve bükülmez bir irade ile Paskal'ın narin kalbini birleştirmişti. Bu durumda yaratılan insan için en büyük tehlike siyaset yapmaktır. Bunu bildiği için o siyaseti, vatanperverlik yolu olarak seçti. Uzunca sürmüş olan bu faaliyete hazırlık yıllarında, onun hiçbir fedakârlık ve pazarlık kabul etmeyen “ya hep, ya hiç” prensibi, zaman zaman zedelenmişti. Bu hal, Remzi'yi için için harab ediyordu. Kalbinde taşıdığı bu buhran bünyesine sık sık musallat olan ateşlerine karışıyordu.

Vaktiyle varlıklarını tebcil edercesine yükselttiği siyaset arkadaşları, senelerin alıştırdığı ikbal zaviyelerini terkedemiyerek Remzi'yi bu yolda yalnız bıraktılar. O asıl büyüklüğünü, muhitin lakaydisi arasında gösterdi. Çılgınlık göstermedi, vekarla hareket etti. Onun tek hatası; önce, yapacağı inkılâbın, diliyle, enerjisiyle, bizzat belâgat olan varlığıyla esaslarını hazırladığı Paris'teki çalışmalarının, yurda döndükten ve yaptığı pek çeşitli ve yaygın neşriyatın şuurların tâ içine sinerek bir nesli harekete geçirebilmesi için daha yirmi senelik bir zamanın geçmesini bekleyecek kadar sabra sahip olmayışı idi. Onu, ideali uzak çöllerin bir sarayı olmaktan kurtararak, yalnız altın kazmasıyla değil, hem de dimağıyla işlediği Anadolu'nun toprağına indiren müthiş realizm, sabra meskenet damgasını vurmuştu. Şarklının medeniyetler ve ruhlar öldürücü sabrı onu tiksindirmişti.

Ordusunun bütün hazırlıklarını ve yine kendi tabiriyle seferberliğini tamamlamış bir erkân-ı harp gibi öteden beri vadettiği meydan muharebesine girişti.

Savaş muhakkak ki çetin olacaktı. Kılıcının kabzasına el koyarak “yer demir, gök bakır!” diyen Serdar, bir mektubunda şöyle diyor:

“Ömrümüz tatsız, umutsuz, aydınlıksız geçiyor dostum..Hayat ilerliyor. Temmuz 15’te elli yaşına girmekteyim. Şu yarım asrın özü ne oldu? Hep hüsrân, hep aldanmak, hep yeniden başlamak ve hep yollara yeniden dökülmek! Yani bizim neslin âkıbeti de taayyün etmiş gibi...”

Vereceği meydan muharebesine hazırlanan Serdar’ın bu hüznü muhitin ona ilhamı idi. Kendine çevrildiği zaman, binlerce defa tekrarladığı şu sözü yine bir mektubunda okuyoruz: “Son nefese kadar didinme devam edecek” diyordu. Nihayet feci âkıbet geldi, çattı.

Kalbleri hasta bir nesle tâ Garbın varoşlarından başlayarak, iman ve aydınlık getiren Hallac ruhlu bir havari...

Anadolu çocuklarının sıtmalî benizleriyle hemâhenk yüreklerine hayat ve cesaret kanı aşılayan bir doktor...

Hayal milliyetçiliğini dağ, taş gibi realite yapan, ikbâl sandalyelerinin üstündeki namütenahilikte barınan bir iktidar havalarda öldü, gök varlıklarına karıştı. Çok sevdiği Anadolu’nun toprağına göklerden indi. Lâkin onun ebedî olacak eseri gönüllerimizdedir. Remzi! Ruhun ebedî olsun!.. Ruhlarımıza nurdan, imandan, ışıktan yapılmış ebedî bir saray bıraktın. Sen ebediliği fetheden nebiler ordusuna Allah’ın en güzel emanetisin!

“Doç. Dr. Nurettin Topçu’nun Konuşması”, Remzi Oğuz Arık kitabı içinde Milliyetçiler Derneği Neşriyatı 1954; (13 Nisan 1954)⁷

Üç Dost

Yazıyı bitirirken Arık’ın Nurettin Topçu’dan başka üç farklı dostuna daha temas etmek gerekir. Bunlardan ilki, Şevket Raşit Hatiboğlu’dur. (İzmir 1898-İstanbul 1973) Bursa Ziraat Okulu, İstanbul Ziraat Yüksek Okulu mezunu olan Hatiboğlu Leibzig’de Felsefe Doktorası yapmıştır. Kırklı yıllarda Tarım Bakanı, 27 Mayıs İhtilâli’nden sonra da İnönü hükümetinde Millî Eğitim Bakanlığı görevlerini yürütmüştür. Ziraat ve tarımla ilgili eserleri vardır. Rize’de çay ziraatinin kurucularından biridir. Remzi Oğuz’un vefatından sonra kurulan derneğin başkanlığını üstlenmiş olan Hatiboğlu, onun iki eserini uzun bir takdim yazısıyla yayınlamıştır. Pek bilinmeyen bir hizmeti de 1962’de kurulan İnönü hükümetinde Millî Eğitim Bakanı iken din eğitimi sahasında yaptığı hizmetlerdir.⁸

Değineceğimiz ikinci isim Hıfzı Oğuz Bekata’dır (Ankara, 1911-Ankara 1995). Bursa Lisesi mezunu bir hukukçu olan Bekata, Henüz bir talebe iken *Çığır* dergisini çıkarmaya başlamıştır (1933-1948). Derginin Mart 1941 tarihinde çıkan 100. sayısında Remzi Oğuz Arık’ın:

⁷ Bu eserde konu ile ilgili yazısı olanlar arasında şu isimler de vardır: Mehmet Kaplan, Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, Rüstem Duyuran, Mümtaz Turhan.

⁸ Mustafa Öcal’ın konu ile ilgili makalesi *Tohum* dergisinin 2023’te çıkan sayısında yayınlanmıştır.

“Çocuklarımıza Dair” isimli baş yazısı ile ilk kez 1928’de yayınlanmış olan “Arkeolog Gözüyle Orta Avrupa” başlıklı iki yazısı bulunmaktadır.

Bekata, kırklı yıllarda milletvekili seçilmiş ve 27 Mayıs İhtilali’nden sonra Devlet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Cumhuriyet Senatosu Üyeliği (1961-1975) gibi vazifeler üstlenmiştir. Devlet Bakanı olarak görev yaptığı esnada Diyanet İşleri Başkanlığı kendisine bağlanmıştır.⁹

Son olarak bahsedeceğimiz isim, Hüseyin Avni Göktürk’tür (Niğde 1901-İstanbul 1983). Hukuk Fakültesi mezunu olan Göktürk, doktorasını Berlin’de tamamlamıştır. Ankara Hukuk ve Siyasal Bilgiler Fakültesinde öğretim üyeliği, MİT Müsteşarlığı gibi görevlerde bulunmuştur (1957-1959). Ardından Niğde Milletvekili olan Göktürk, Adalet Bakanlığı da yapmıştır (1955-1957). Hukuk ve siyaset konulu yayınlanmış eserleri mevcuttur. Mayıs 1942 tarihinde çıkarmaya başladığı *Millet* dergisinin Umumi Neşriyat Müdürü Remzi Oğuz Arık’tır.

Arık’ın vefatı sonrasında -yukarıda nakledilen *Gurbet* dergisi dışında- onunla ilgili olarak yazı yazar isimlerden bazıları şu şekildedir:

Hilmi Ziya Ülken, *Yeni Sabah Gazetesi*, 12 Nisan 1954; Haluk Karamağralı, “Çalışma ve Mücadele ile Dolu Bir Ömür”, *İstanbul*, Mayıs 1954; Peyami Safa, “Remzi Oğuz Arık”, *Türk Düşüncesi*, Mayıs 1954; Cahit Okurer, “Remzi Oğuz Arık”, *Hisar*, Mayıs 1954.;

1987 yılında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları tarafından çıkarılan *Remzi Oğuz Arık Armağanı* isimli hatıra kitapta yazısı olan bazı akademisyenler ise şöyledir: Sedat Alp, Ekrem Akurgal, Tahsin Özgüç.

2000 yılında N. Ziya Bakırcıoğlu’nun hazırladığı ve Dergâh Yayınları’ndan çıkan *Remzi Oğuz Arık’ın Fikir Dünyası* isimli eserde onun millet, vatan, tarih, lisan, din, sanat gibi konular etrafındaki düşünceleri aktarıldıktan sonra şu konular da onun milliyetçilik anlayışının esasları olarak mercek altına alınmıştır: İnkılapçılık, devletçilik, ilimcilik, demokrasi, lâiklik, istiklâl, hürriyet, maarif, ahlâk, köycülük, turizm.

⁹ 18 Ağustos 1962 tarihinde İstanbul’da yaptığı basın toplantısı, Diyanet İşleri Başkanlığı’nca *Aydın Din Adamları* adıyla broşür şeklinde basılmıştır.

Kaynaklar:

Arık, Remzi Oğuz. *Siyasi Yazılar Konuşmalar ve Türkiye Köylü Partisi*. haz. E. Erverdi-İhsan Kara. İstanbul: Dergah Yayınları, 2017.

Bakırcıoğlu, N. Ziya. *Remzi Oğuz Arık'ın Fikir Dünyası*. İstanbul: Dergah Yayınları, 2000.

Sefercioğlu, Necmettin. *Remzi Oğuz Arık Bibliyografyası: Yayınları ve Hakkında Yazılanlar*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1969.

Sezer, H. Emin. "Remzi Oğuz Arık". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, III, 1976, 357-358.